

ז' זרעו לזרע הוא שזרעו להפיק ממנו זרעים ולא לאוכלו ירק: והאפונין הגמלונין "אלחמך" הגדול, וכבר פירשנוהו (כלאים פ"ג מ"ג): משתרמלו משיתכסו ציסקן. ותורמל כלשונם הוא הכלי שעושין מעור ונוטלין אותו הרועים והולכי דרכים לשים בו זרע ותולין אותו בצואה, ודימהו צו את הקליפות שעל האפונין לפי שהיתה נורת אותו הכלי בזמנם כלורת אותן הקליפות. והלכה כר' שמעון שזרי: ט דרכו של הבצל שאם נרטב לאחר שנעקר מן הארץ הוא נומח ומוציא

כדלמריין צפרק המוליא יין (שנת דף פ:) אנפקינן שמן זית שלא הציא שליש שמשיר את השיער ומעדין את הצער והמריין צפרק ואלו עוברין (פסחים דף מצ:) עמילין של טבחים [פת] תצואה שלא הציאה שליש. ומהאי [טעמא] נמי ניחא דקשיא ליה טפי צפ"ק דר"ה (דף יג:) אתצואה ויחיס מנא לן דלזלין צמר שליש, [כיון] דמקודם לכן חזו. ומייתי ראייה משביעית, דאפילו לשביעית לא משעריין עד הצאת שליש כ"ש להתחייב צמעשר, דהא שאר חילנות דלזלין לשביעית צמר חנטה לאפ"ה לא מחייבי צמעשר עד דמטו לשיעור המפורש בהן: ז' כיוצא בהן. צמר השרשה (באורו) [כאורז] 27 ודוחן, צין לענין מעשר צין לענין שביעית. ודוקא זרעו לזרע אבל זרעו לירק אוליין צמר לקיטה כירק. והשתא

עין משפט נר מצוה א מ"י פ"א מהל' מעשר שני הל' י ומ"י פ"ד מהל' שמיטה ויוכל הל' יד סמג לאזין רסא. ב מ"י פ"ד מהל' שמיטה ויוכל הל' ז ופ"א מהל' מעשר שני הל' י.

מסורת הש"ס (א) ר"ה דף יד:

רמב"ם דפוס ישן

ז' זרעו לזרע. פירוש שרעו לזרע לקחת ממנו זרע ולא לאכילה: האפונין הגמלונין. הם הגסים וכבר פירשנוהו: משתרמלו. פירוש משיכנסו בצקלונן ותורמל בלשונם הוא כלי עור יעשוה הרועים והולכי דרך לתת בו צידם וצרכיהם ותולין אותו על צוארן והוא מדמה אליו המכסה אשר על האפונין מפני שהיה כתבנית הכלי ההוא בזמנם כתבנית קליפת האפונין ואין הלכה כר' שמעון שזרי: ט ענין הבצלים כשימצאם לחות אחר שיעקרו אותם מן הארץ יצמחו ויוציאו פרחים מבפנים ויש ממנו מין שאין דרכו כך והוא נקרא בצל"ם סריסים. המשילו אותם לסריס שאינו מוליד ולא יזרעו המין הזה אלא במקום משקה ומפני זה אמר

הערות לר"ש

27 הרא"ש. *כ"י. ובר"י: כר' יוסי בן כיפר. 28 והגם שגמר פרי אינו לקיטה, ע"י חזו"א ס"ז סק"ז (רד"א סופר). 30 בהגהות הגר"א: שב"ש אומרים לעתיד לבא ובי"ה אומרים לשעבר. 31 רשום חצי עיגול קודם מילת וגבי (ועיין בהגהות הגר"א על התוספתא) (הג' הגר"א). 32 כ"י. ובר"י: כופראי.

ליקוטים

ח. במשנה. פול המצרי שזרעו לזרע כו'. ע"י פי' המב"ם והרע"ב. ורש"י ב"ר"ה (יג ב') פי' [שזרעו לזרע] לאכלו את זרעו, ונראה כוונתו דהיינו לאכלו כשיתבשל ויתבשר כל צרכו. ולירק, היינו לאכלו כשהוא עדיין לח, כמו בזמנינו הפולין והקטניות. (רש"ש)

רא"א כו' משתרמלו כו'. פליג על ר"ש דאמר כיוצא בהן דהיינו בתר השרשה ואמר הוא דלא, אלא אוליין בתר הבאת התורמל, ופי' ה"ש הביאו גם התרי"ט נפלא ממני. (רש"ש)

[מכאן שייך לעיל עמוד רא] 1. במשנה. או הרכיב יעקור. ב"ר"ה (י: גריס דברי ר"א וביבמות גריס כמו כאן.

(מ"ל) ר"י"א כל הרכבה שאינה קולטת לג' ימים כו'. היא הדין נטיעה והברכה, כדמשמע ב"ר"ה (י' ב') ובפסחים (נה). אלא מאי דסיים ת"ק נקט ועמש"כ פ"ב דפאה מ"ז. (רש"ש)

ח ר' שמעון שזורי אומר פול המצרי שזרעו לזרע בתחלה כיוצא בהן רבי שמעון אומר אפונין הגמלונין כיוצא בהן רבי אלעזר אומר אפונין הגמלונין משתרמלו לפני ראש השנה: ט בהבצלים הסריסים ופול המצרי שמנע מהם

לצלוזים ירוקים, ויש צמינו שאין דרכו צכך, ומין זה הוא הנקרא בצל"ם הסריסים. המשילום לסריס שאינו מוריע. ואין זרעין מין זה אלא בצדמה שמשקין אותה,

רבנן דפליגי עליה סברי דלזלין צמר לקיטה. וקשה [ד]צפ"ק דר"ה (דף יג:) דפסיק שמואל כר' שמעון שזורי*27 צמקתו השריש לפני ראש השנה ומקתו השריש לאחר ר"ה לזכר גורנו ותורם, ולאו מטעמיה דליהו סבר יש צילה ושמואל סבר אין צילה, אלא משום דהכל הולך אחר גמר פרי, אדרבה כל שכן דהוה ניחא טפי אם היה פוסק הלכה כדברי חכמים דקא סברי פול המצרי צמר לקיטה²⁸. ואפילו תמני לומר דליכא רבנן צברייתא דסבירא להו פול המצרי צמר השרשה ולית להו לזכר גורנו, מכל מקום לימא הלכה כרבנן דמתניתין דשביעית והוה ניחא טפי מכר' שמעון שזורי. וי"ל דשמואל צא לפסוק כר' שמעון שזורי בכל דבר אפילו באורז ודוחן ופרגין ושומשמן, ולאו מטעמיה [ד]טעמיה דרבי שמעון משום דיש צילה ולזכר גורנו ושמואל סבר אין צילה אלא משום דהכל הולך אחר גמר פרי. ואע"ג דבהקומץ רבה (מנחות דף ל:) מייתי ה"א דזירושלמי (הל' ה) מייתי צרייתא דתני ר' שמעון שזורי שש מדות אמרו חכמים צפול המצרי, ובסוף פרק ח' דכלאים כתבתי: שתירמלו. אמריין בירושלמי (סס) מהו תירמלו עבדין קנקולין. ופי' צערין שהקשו ועשו [כמין] כ"ס כמו תרמילו (שנת לא). כלומר אימתי הן כיוצא בהן, צומן שתימללו לפני ראש השנה: תניא בתוספתא (פ"ג). אמר רבן שמעון צן גמליאל לא נחלקו צית שמאי וצית הלל על הגמור לשעבר, ועל של הכן לעתיד לבא. על מה נחלקו על התורמל, שצית שמאי אומרים לשעבר וצ"ה אומרים לעתיד לבוא³⁰. פירוש. לשעבר. דמתעשר לשעבר. וגבי³¹ פול המצרי מיתניא: תניא בתורת בהנים. מנין לאורז ודוחן ופרגין ושומשמן [שהשרישן] לפני ראש השנה שכוסין אותן שביעית, תלמוד לומר ואספת את תצואתה [שביעית] ויקרא (ה). יכול אע"פ שלא השרישו, תלמוד לומר שש שנים תזרע ואספת (סס), ששה זרעין וששה אוספין ולא ששה זרעין ושבעה אוספין: ט בהבצלים הסריסים. מפרש זירושלמי (הל' ו) צלליא קופראי³² ולא עבדין זרע. וקורין אותן לז"ש צל"ז: ופול המצרי. שזרעו לירק, דאי זרעו לזרע התנן לעיל כיוצא בהן דצמר

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

התרמל שבית שמאי אומריין לשעבר ובית הלל אומריין לעתיד לבא. ת"ר בספרא מנין לאורז ולדוחן ולפרגין ולשמשמן שהשרישו לפני ראש השנה (כוונסו) [שכוונסן]³ אתה בשביעית ת"ל ואספת את תצואתה בשביעית, יכול אף על פי שלא השרישו ת"ל שש שנים תזרע ואספת, ששה זרעים וששה אוספין לא ששה זרעים ושבעה אוספין. ט בהבצלים הסריסים. גרסינן [בירוש'] בצלין הסריסין, אילין בצליא בוכראי דלא עבדין זרע. בלע"ז קופיצי. ופול המצרי. גרסינן בכלאים (ירושלמי פ"ח ה"ג) א"ר יונה בוצראה הדין פולא מצראה, כד הוא רטוב אינון צווחין ליה לובי, וכד הוא נגיב צווחין ליה פול המצרי. שמנע מהם

לשביעית בין למעשר. ח ר' שמעון שזורי אומר פול המצרי שזרעו לשם זרע מתחלה כיוצא בהן. פי' שוה לאורז ודוחן ומתעשר לשעבר ומותר בשביעית אבל אם (זרען) [זרען]¹ לאכלו ירק בשעת לקיטתו עישורו כירק. ר"ש אומר [אפונין]² הגמלונין כיוצא בהן. ואוליין בתר השרשה ומתעשרין¹ לשעבר ומותרין בשביעית. רבי אציעור אומר וכו'. כלומר אימתי האפונין הגמלונין מתעשרין לשעבר, כשתירמלו לפני ר"ה פי' הקשו ועשו כמין כ"ס כמו תרמילו. ירושלמי. מהו תירמלו, עבדין קנקולין. תניא (תוספ' פ"ב) אמר רבן שמעון בן גמליאל לא נחלקו על הגמור שלשעבר ועל העשבין שהוא לעתיד לבא. ועל מה נחלקו על 1 כנצ"ז. 2. הגהת הגר"ז. 3 ד"ש.

פירוש הרא"ש

דאי זרעו לזרע הא תנן לעיל כיוצא בהן דלזלין צמר השרשה ואפילו לא מנע מהם מים מתעשרין לשעבר. ואם מנע מהם מים ה"י ז"ם לפני ר"ה אז הם גדלים על מי שנה שעברה, ואח"כ כר' יוסי הגלילי דלמר צפ"ק דר"ה (דף יד) צאספך מגרנך ומיקצך מה גורן וקצ מיומדים שהם גדלים על מי שנה שעברה מתעשרים לשנה שעברה יאלו ירקות שגדלים על מי

ח כיוצא בהן. דלזלין צמר השרשה כאורז ודוחן צין לענין מעשר צין לענין שביעית ודוקא זרען לזרע אבל זרען לירק אוליין צמר לקיטה: שתירמלו. פירש צערין שהקשו ועשו כמין כ"ס כמו תרמילו (שנת לא). אז הם כיוצא בהם: ט בהבצלים הסריסים. מפרש זירושלמי צלליא קופראי דלא עבדין זרע וצל"ז סירוטס: ופול המצרי. שזרעו לירק

עין משפט נר מצוה
 ג מ"י פ"ד מהל' שמיטה ויוזל
 ה"ז פ"א מהל' מעשר שני ה"ל
 י. ד מ"י פ"ד מהל' שמיטה
 ויוזל ה"ל יח סמג לאזין רסא.
 ה מ"י פ"א מהל' שמיטה ויוזל
 ה"ח סמג לאזין רסו.

רמב"ם דפוס ישן
 בהפכו ושל' בעל' ופירוש
שתי עונות. שתי שעות ימנע
 מהם שתי השקיות מפני
 שישקו אותם לימים ידועים
 אבל מונעים מהם המים
 כשהיו נגמרים וירצו לעקור
 אותם מן הארץ: וענין שאמר
לשעבר ולחבא ובשביעית
 מבואר היטב מן הדברים אשר
 הקדמנו (מ"ז) בענין האורז
 והדוחן והלכה כחכמים:
 י הקשו. וישו: **ואם לאו**
אסור לקיימן בשביעית.
 מפני שהפירות שביעית אסור
 לגנוז אותם ולהניחם לזריעה
 כמו שיתבאר: והתמרות. הן
 הציצים והנצינים: **מריביצים**
בעפר הלבן. מזין רסיסי מים
 על העפר הלבן ונקרא עפר
 לבן המקום שיש בו אילנות
 מרוחקות עד יהיו עשרה מהם
 ביותר מבית סאה וכשהיו
 קרובות זו מזו הכל מסכימין
 שמותר להרביצים שאינה
 עבודה:

הערות ר"ש
 34 כ"י, רש"י. 35 עיין בר"ש
 מעשרות פ"ד מ"ז (רד"א סופר).

ליקוטים
 י. במשנה. ומריביצין. עיין
 ר"ש. ואמר עפר לבן — שאין
 בה תבואה דוקא בחז"ל (הגר"א)

[מכאן שייד לעיל עמוד קצח]
 ד. בר"ש. ד"ה מזהמין. הכא
 שרי שלא ימותו הנטיעות
 כו'. תמיה מאד דא"כ אף
 בשביעית יהא מותר דכדי
 שלא ימותו הנטיעות לא גזור
 דמשום פסידא שרי אף
 בשביעית, כמש"ל מ"ב, ועוד
 ל"ל טעמא דשלא ימותו
 הנטיעות הו"ל למימר
 בפשיטות כיון דאף בשביעית
 אין אסורין מדאורייתא
 בתוספת לא גזור וכמש"ל לעיל
 במשנה ב', ורש"י בע"ז (ג):
 כתב הטעם דמשנה דהכא,
 משום דשלישים יום קודם הוא
 דרבנן ובמקום פסידא לא גזור,
 וכתוס' ד"ה ומשקין, הקשו שם
 על רש"י דתוספת שביעית היא
 דאורייתא כו' ג"כ כמש"ש
 המחבר, ועי' רש"א שהקשה
 שם קושייתו דא"כ אף
 בשביעית יהא מותר, ותני
 דהכא שהוא רק לאבירוי אילנא
 ואין כאן פסידא לא שרינן
 בשביעית, אבל להמחבר שכתב
 לשון רש"י הכא שרי שלא
 ימותו הנטיעות משמע מטעם
 פסידא הדרא קושיין לדוכתייהו
 דא"כ אף בשביעית מותר
 ודוק, ועי' בע"ז שם במהר"מ
 שהקשה כן על רש"י, וע"ש מה
 שתי' יע"ש. (מ"ז)

השרשה, ואפילו לא מנע מהן מים נמי: מתעשרין
לשעבר. דכיון דמנע מהם מים שלשים יום לפני
 ראש השנה נמלאו גדילים על מי שנה שעברה, ואתיא
 כר' יוסי הגלילי דאמר צפ"ק דראש השנה (דף יד.)
 כשהם נגמרים ורואים לעקור אותם מן האדמה.
 וענין אמרו **לשעבר ולחבא**
 ובשביעית מנזאר היטב
 ממה שדברנו לעיל (מ"ז) דאמרו
 האורז והדוחן וכו'. והלכה
 כחכמים: י הקשו יבשו
 ועשו קשים: **ואם לאו**
אסור לקיימן בשביעית
 לפי שפירות שביעית אסור
 ליטלן ולשמרם לזריעה כמו
 שיתבאר: והתמרות הנצינים.
 מרביצין בעפר הלבן מחזין
 מים על העפר הלבן. ונקרא
 עפר לבן המקום שיש בו
 אילנות מרוחקין עד שיהיו כל
 עשרה מהם ציותר מצית סאה,

מים שלשים יום לפני ראש
השנה מתעשרין לשעבר ומותרין
בשביעית, **ואם לאו** אסורין
בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה.
ושל בעל שמנע מהם מים שתי
 עונות דברי רבי מאיר וחכמים
 אומרים **גשלוש**: י **הדלוועין**
שקיימן לזרע אם הקשו לפני ר"ה
 ונפסלו מאוכל אדם מותר לקיימן
בשביעית **ואם לאו** אסור לקיימן
בשביעית התמרות שלהן אסורות
בשביעית ומריביצין **בעפר לבן**

איפכא דאתיא כר' עקיבא ולא כר' יוסי הגלילי, דאמר ר' מנח מכיון שמנע מהן מים שלשים יום לפני ראש השנה
 נעשו כבעל. כלומר יאלו מתורת ירקות הגדילין על כל מים ונעשו כשדה צית הבעל שמסתפקת צמי גשמים
 ומתעשרין לשעבר: **ושל' בעל'**. כמו צית הבעל דצריש מועד קטן (ג). [וצחוקת הצמים (ב"ב כח.)]. שדה שהיא
 צעמק ומלוחלחת ואין צריך להשקותה, [כענין אשה צעולה]³⁴, ומכל מקום לירק צריכה השקאה. משום הכי קמי
שמנע מהן [מים] שתי עונות לרבי מאיר וג' עונות לרבנן. זמן השקאה שרגילין להשקותה קרי עונה:
 י [באירושלמי ה"ז ז] פריך למה לי הוקשו אפילו לא הוקשו. ומשני מכיון שהוקשו נעשו כשאר זרעוני גינה שאינן
 נאכלין. ומפרש כיצד הוא צדק רבי יוסי צר' חנינא אומר עוקצו אס מתאחה אסור ואם לאו מותר. פירוש. עוקץ
 את הדלעת במחט, אס מתאחה הנקב עדיין לח הוא ואסור, ואם אין מתאחה מותר: התמרות. פי' צערוך הליץ
 קודם שיפתח דומה לתמרה³⁵ כדאמרין נקטם ראשו ועלתה צו תמרה צפ' לולב הגזול (סוכה לג.) וש' מפרשים
 תמרות כעין לולבי גפנים כדחנן (מעשרות פ"ד מ"ו) גבי ללף דמתעשר תמרות אציונות [וקפריסין]: **מריביצין**
בעפר לבן. כלומר משקין שדה לבן. והכי תניא צהדיא צפ"ק דמו"ק (ו): מריביצין שדה לבן בשביעית אכל לא

פירוש מהר"י בן מלכי צדק
 מים ל' יום לפני ראש השנה מתעשרין לשעבר.
 שהוא חי ממי שנה שעברה. ואם לאו אסורין
 בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה. שהן חייין על מי
 שנה הבאה והן כירק. וירק מניין שבשעת לקיטתו
 עישורו, דכתיב (דברים טז) מגרנך ומיקבך, מה גורן
 ויקב מיוחדין שחייין ממי גשמיין שעברה מתעשרין
 לשעבר, יצאו ירקות הואיל וחייין ממי גשמיין הבאה
 את מהלך להן לבא. והקשו, והרי פול המצרי זרעו
 לזרע מתעשר לשעבר זרעו לירק מתעשר לבא.
 ותירצו זרעו לזרע הוא [חין] ממי שנה שעברה,
 זרעו לירק הוא חי ממי גשמיין הבאה. **ושל' בעל'**. פי'
 בצלין של' בעל'. פי' של ארץ חרושה ומיושבת
 כדכתיב (ישעי' סב) כי יבעל בחור בתולה [יבעלוך

ולא כולי האי כמו שאר גנות: שמנע מהם שתי עונות.
 [ועונה] הוא זמן שרגילין להשקותה או מתעשרין לשנה
 שעברה: י הדלוועים וכו'. מפרש צירושלמי מכיון שהוקשו
 נעשו כזרעוני גינה שאינן נאכלים, כיצד הוא צדק ר' יוסי
 צר' חנינא אמר עוקצו אס מתאחה אסור ואם לאו מותר.
 פי' עוקץ דלעת במחט אס מתאחה הנקב עדיין לח הוא
 ואסור: התמרות. פי' הערוך הנן שלהם קודם שיפתח
 דומה לתמרה כדאמרין נקטם ראשו ועלתה צו תמרה, וי"מ
 תמרות כעין לולבי גפנים [כדאמרין] גבי ללף דמתעשר
 תמרות אציונות וקפריסין: **מריביצין בעפר לבן**. כלומר
 משקין לשדה לבן כדמניא צפ"ק דמועד קטן משקין שדה לבן

פירוש הרא"ש
 ולא כולי האי כמו שאר גנות: שמנע מהם שתי עונות.
 [ועונה] הוא זמן שרגילין להשקותה או מתעשרין לשנה
 שעברה: י הדלוועים וכו'. מפרש צירושלמי מכיון שהוקשו
 נעשו כזרעוני גינה שאינן נאכלים, כיצד הוא צדק ר' יוסי
 צר' חנינא אמר עוקצו אס מתאחה אסור ואם לאו מותר.
 פי' עוקץ דלעת במחט אס מתאחה הנקב עדיין לח הוא
 ואסור: התמרות. פי' הערוך הנן שלהם קודם שיפתח
 דומה לתמרה כדאמרין נקטם ראשו ועלתה צו תמרה, וי"מ
 תמרות כעין לולבי גפנים [כדאמרין] גבי ללף דמתעשר
 תמרות אציונות וקפריסין: **מריביצין בעפר לבן**. כלומר
 משקין לשדה לבן כדמניא צפ"ק דמועד קטן משקין שדה לבן

1 הגהת הגר"י. 2 עפ"י הרא"ש ותו"ט. 3 עיין רש"י.